

Skrivelse till ledamöterna av riksdagens utbildningsutskott angående förslaget till professionsprogram för lärare, förskollärare och rektorer

Regeringens proposition *Nationellt professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare (prop. 2022/23:54)* har landat på riksdagens och utbildningsutskottets bord för behandling och beslut. Det är en viktig reform som tyvärr har tagit tid att förverkliga, trots att Skolkommissionen väckte idén redan i sitt betänkande som kom 2017.

Vi som företräder Sveriges Lärare ser självklart positivt på en reform som har potential att bli en verklig ”game changer” för lärarkåren. Lärarna har länge efterfrågat mer och bättre fortbildning och uttryckt ett starkt missnöje över att huvudmännen inte tillgodoser deras fortbildningsbehov. En rapport från Lärarnas Riksförbund från 2021 visade exempelvis att lärare helst vill ha fortbildning inom sina ämnesområden, didaktik och metodik med mera som kan bidra till att utveckla undervisningen, men att de sällan har något inflytande över vad de i slutändan faktiskt får. Inom ramen för professionsprogrammet har vi nu en reell möjlighet att skapa ett nationellt sammanhållet system av kompetensutvecklande insatser av hög kvalitet som faktiskt möter professionens behov. Inte minst är det viktigt att reformen innebär en tydlig ambitionshöjning, uppbackad av en ny skollagsreglering, när det gäller lärarnas och förskollärarnas möjlighet till fortbildning utifrån de faktiska behov individen har.

Att staten nu tar ett samlat grepp om det hela innebär en viktig och positiv maktförskjutning. En första grundsten är lagd i riktning mot att staten tar huvudansvaret för svensk skola. Det är också i linje med exempelvis *Utredningen om ökat statligt ansvar för skolans (SOU 2022:53)* slutsats att staten bör verka för att öka lärares och förskollärares inflytande över och ansvar för sin professionsutveckling, såväl för professionen som helhet som för individen. Programmet har också potential att utgöra en viktig pusselbit i arbetet med att möta den stora lärarbristen. Fler lärare och förskollärare kan motiveras att vilja vara kvar i yrket genom fortbildning som leder till både professionell utveckling och karriärvägar, vilket kan stärka läraryrkets attraktionskraft. Genom reformen tar staten ett tydligt ökat ansvar för skolans kompetensförsörjning. Det är helt nödvändigt för att stärka skolväsendets likvärdighet.

Meriteringssystemet är viktigt av flera olika skäl och kommer bland annat att ligga till grund för tillsättningen av karriärtjänster. Karriärstegreformen har tyvärr präglats av stora legitimitetsproblem. Ett antal olika kartläggningar bekräftar den bilden. Karriärtjänsterna har ibland tillsatts på oklara grunder och rekryteringsprocesserna har präglats av dålig transparens. Professionsprogrammet har genom det nationella meriteringssystemet potential att äntligen råda bot på problemen. Ansvaret för meriteringen läggs nu på staten utifrån kriterier som professionen fått vara med att utforma, inte av en mängd olika arbetsgivare med skiftande kompetens, intressen och förutsättningar.

Även om det nu liggande förslaget har många positiva delar finns det saker som behöver utvecklas och förbättras. Vi vill därför göra några medskick till er som ledamöter att beakta inför utskottsbehandlingen och inför framtiden.

Ett mer autonomt professionsråd

Kanske det mest avgörande för professionsprogrammets status, funktion och legitimitet är att professionen upplever ett starkt ägarskap och inflytande. I *Rådet för professioner i skolväsendet*, det nyinrättade rådgivande organet till Skolverket, sitter yrkesverksamma lärare och förskollärare som ska representera professionen och vara med och forma programmet.

Detta är ett bra första steg, men vi anser att rådet på sikt behöver få en större autonomi för att lärarna och förskollärarna på allvar ska kunna ta kommandot över deras egen professionsutveckling. Det behöver i framtiden vara ett självständigt beslutande organ med en professionsföreträdare som leder arbetet, som har föreskriftsrätt samt egna ekonomiska och personella resurser. Internationella förebilder finns exempelvis i Skottland i form av The General Teaching Council for Scotland. Att ett sådant beslutande organ ska finnas kan behöva regleras i skollagen och/eller få status som en självständig statlig myndighet. Sveriges Lärare anser därför att det vore bra om utskottet i kommande betänkande gör en markering om att detta vore ett steg som behöver övervägas.

Även forskarutbildning måste ingå i huvudmännens nya ansvar för fortbildning

En negativ förändring i propositionen i förhållande till det förslag som remitterades 2021 är att huvudmännens skyldighet att ge lärare möjlighet att genomgå utbildning som kan ligga till grund för den meriteringsnivå som kräver forskarexamen har utgått. Förändringen är vad vi kan se inte motiverad av några inkomna remissynpunkter utan det konstateras endast att regeringen bedömer att den tid det tar och de kostnader som skulle uppkomma för forskarutbildning utgör skäl för att huvudmannen inte ska ha en i skollagsreglerad skyldighet att se till att lärare kan delta i forskarutbildning. Man hänvisar bland annat till att en forskarutbildning är så lång och att flera huvudmän själva skapa former för detta. Detta anser vi vara felaktigt och kortsiktigt tänkt. Skolan har länge lidit brist på forskarutbildade lärare och lektorer. Idag finns bara lite över 200 lärare med lektorstjänst inom skolväsendet. Vi menar att man förspiller en möjlighet att skapa ökade incitament och möjligheter för enskilda lärare att genomgå forskarutbildning. Många huvudmän kommer sannolikt att säga nej med hänvisning till att man inte vill bevilja tjänstledighet för forskarstudier. Det kommer också försvåra för andra statliga initiativ såsom nationella forskarskolor och ULF-verksamheten etcetera. Andelen lektorer, som redan är låg i svensk skola, kommer sannolikt inte öka i skolväsendet trots regeringens uttalanden om hur viktiga denna grupp är för att stärka skolans vetenskapliga grund. Sveriges Lärare anser därför att utskottet bör överväga att rätta till detta redan i samband med utskottsbehandlingen.

Meriteringsnivåerna bör på sikt bli skyddade beteckningar reglerade i skollagen

En annan negativ förändring i förhållande till det remitterade förslaget är att meriteringsstegen inte ska anses utgöra skyddade beteckningar, det vill säga att endast en lärare som meriterat sig får kalla sig exempelvis särskilt meriterad lärare. Regeringen hänvisar bland annat till synpunkter från SKR och Friskolornas Riksförbund och att det finns lagtekniska skäl då meriteringsstegen ska regleras på föreskriftsnivå. Samtidigt finns förslaget kvar att koppla meriteringsnivåerna till

legitimationen genom att Lärarnas ansvarsnämnd beslutar att återkalla en lärares legitimation ska ett beslut om att läraren uppnått en viss meriteringsnivå upphöra att gälla när återkallelsen fått laga kraft.

Sveriges Lärare ser visserligen mycket positivt på att Skolverket getts i uppdrag att utreda en ytterligare meriteringsnivå, erfaren lärare, utöver de två nivåer som fanns med i remissförslaget från 2021. Däremot så menar vi att det är nödvändigt att på sikt ange i skollagen att dessa steg ska anses vara skyddade beteckningar. Den argumentation som framfördes i det ursprungliga remissförslaget är fortfarande relevant och där framfördes mer eller mindre ordagrant följande: Ett erkännande av en viss meriteringsnivå vara något en lärare eller förskollärare bär med sig oavsett karriärval i övrigt. Att till exempel byta huvudman och börja arbeta på en annan skola eller förskola bör inte inverka på erkännandet av lärarens eller förskollärarens meriteringsnivå. En huvudman utser lärare till en karriärtjänst, vilket innebär att karriärstegen är kopplade till denna huvudman. Ett erkännande av meriteringsnivå genom ett beslut av en statlig myndighet kommer således att bli mer beständigt än att utses till någon av dagens statliga karriärtjänster. Många lärare saknar förtroende för rekryteringsprocessen till karriärtjänsterna pga. upplevd avsaknad av transparens när dessa ska tillsättas. För att ett erkännande av meriteringsnivå ska få en beständighet och för att skapa tydlighet i meriteringssystemet föreslås att beteckningarna meriterad lärare respektive förskollärare och särskilt meriterad lärare respektive förskollärare i skolväsendet bara ska få användas av den som har fått beslut om sådan meriteringsnivå. Vi hoppas därför att riksdagen kan och vill göra en markering om att meriteringsnivåerna bör bli skyddade beteckningar när meriteringssystemet är på plats.

Avslutningsvis vill vi framföra att implementeringen av denna reform behöver genomföras på ett bra sätt och med en stor lyhördhet gentemot de yrkesverksamma lärarna och förskollärarna. Nu vilar ett stort ansvar på Skolverket att förvalta och genomföra denna reform så att professionsprogrammet lever upp till potentialen. Även huvudmännen behöver kliva fram och ta sitt fulla ansvar när det gäller professionens möjlighet att delta i programmet, det ligger i deras eget intresse. Självklart kommer vi från fackligt håll att göra vår del för att detta ska bli så bra som möjligt. Vi hoppas att ni som folkvalda ledamöter också ser att ett rätt utformat professionsprogram kan vara ett stort steg mot en bättre skola. Det förtjänar Sveriges lärare, förskollärare och, i slutändan förstås, Sveriges elever.

Stockholm, 29 mars 2023
Sveriges Lärare

Johanna Jaara Åstrand
Förbundsordförande

Åsa Fahlén
Förbundsordförande